

УДК 332.14:330.3(477)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ СТАНУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Кожанова Євгенія Пилипівна, доцент кафедри державного управління, публічного адміністрування та регіональної економіки ХНЕУ ім. С. Кузнеця

У сучасних умовах стає нагальною проблема удосконалення та впровадження новітніх механізмів регулювання процесів економічного розвитку регіонів. Вирішення вказаних проблем потребує відповідної методології оцінки стану розвитку регіонів, її подальшого вдосконалення. Питання обґрунтування методології оцінки ефективності економічного розвитку регіонів знайшли відображення в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних теоретиків і практиків, таких як Л. Антошкіна, П. Благу, М. Бутко, В. Василенко, Д. Вульф, Я. Гаєк, В. Геєць, О. Гранберг, Б. Данилишин, С. Захарін, Є. Захаров, У. Ізард, Т. Клебанова, С. Кропельницька, та ін. [1,2].

Прийняття раціональних управлінських рішень у сфері регулювання регіонального розвитку неможливе без організації моніторингу за станом соціально-економічного розвитку регіонів. Проведення моніторингу дозволяє своєчасно відреагувати на проблеми, що виникли шляхом прийняття певних управлінських рішень, спрямованих на вирішення питань.

Оцінка ефективності розвитку регіонів – досить складне питання, тому при її організації необхідно враховувати ряд таких положень, запропонованих Матвієнко П.: по-перше, функціонування даного механізму передбачає моніторинг, на основі якого здійснюється систематичне збирання, аналіз і використання інформації щодо його функціонування; по-друге, необхідне також періодичне оцінювання механізму самого державного регулювання процесів економічного розвитку регіонів; по-третє, оцінка ефективності – це сукупність аналітичних методик вивчення і вимірювання фактичних результатів державної політики, яка дозволяє визначити: якою мірою діяльність

державних інститутів відповідає проголошеним національним цілям [3].

Механізм оцінки стану соціально-економічного розвитку регіонів повинен базуватися на певних принципах. До основних принципів оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіонів відносять логічність, об'єктивність, своєчасність, пропорційність, доцільність, взаємопов'язаність, гуманність, визначеність [2,4].

Оцінка ефективності розвитку регіонів повинна здійснюватися за певним алгоритмом. Першим етапом оцінки є визначення проблем та мети оцінки, розробка критеріїв оцінки. Наступним етапом є розробка плану проведення оцінки. Далі – це реалізація плану виконання оцінки – збір та аналіз даних про стан соціально-економічного розвитку регіонів. На останньому етапі здійснюється інтерпретація даних та представлення звіту користувачам [2,5, 6].

Класифікацію методів аналізу розвитку економіки регіону надає Т. В. Бут, який виділяє два види аналізу стану розвитку регіону: якісний і кількісний аналіз. У рамках кожного виду аналізу автор виділяє: серед якісних методів – експертні та аналітичні методи, серед кількісних – методи імітаційних моделей та економіко-статистичні методи [7].

В розвинених країнах в якості методів кількісного аналізу та оцінки стану економіки території широко використовуються такі методи, як аналіз відносної зміни, розрахунок коефіцієнта розвитку галузей економіки в окремій місцевості, побудова шкалогрми/ визначення місця окремих районів міста і малих міст в економічній ієрархії [8].

Для визначення рівня розвитку регіону доцільно застосовувати не тільки аналітичну, але й експертну діагностику до якої відносять наступні методи діагностики та оцінки: SWOT-аналіз, STEP-аналіз, SPACE-аналіз, функціонально-вартісний аналіз. Ці методи вибираються залежно від мети та завдань оцінки, відповідно кожен метод має свою сферу застосування й переваги. відповідно SWOT-аналіз застосовується для визначення основних загроз і слабких сторін регіонів. SPACE-аналіз застосовується для оцінки конкурентної позиції регіону, STEP-аналіз надає можливість оцінити зовнішню економічну ситуацію,

яка впливає на господарську діяльність регіону [9]. Функціонально-вартісний аналіз – один із методів аналізу, мета якого полягає у виборі оптимального варіанта, що забезпечує повноцінне виконання досліджуваним об'єктом (своїх основних функцій при мінімальних затратах [10]. Основним недоліком вказаних методів є одержання оцінок суб'єктивного характеру, що може призвести до урахування не усіх факторів, що впливають на розвиток регіону, тому доцільно застосування цих методів як допоміжний інструментарій [9].

Моніторинг та оцінка стану регіонів передбачає застосування системи показників, яка б адекватно та комплексно характеризувала розвиток регіонів, її окремих територій та галузей, рівень життя населення, демографічну ситуацію, привабливість регіонів для залучення інвестицій. П. Матвієнко пропонує показники згрупувати за такими блоками: показники ефективності використання наявних ресурсів регіону; показники соціального розвитку; показники інвестиційної привабливості регіону; показники екологічного розвитку [3]. Е.М. Лібанова, М.А. Хвесик підкреслюють, що сталий розвиток орієнтується на прогресивні зміни на підставі гармонійного й збалансованого розвитку економічної, соціальної та екологічної сфер [11]. І. А. Бевз, Н. О. Федяй об'єднують систему показників соціально-економічного розвитку регіонів у три блоки: економіка, населення, довкілля [12]. Група вчених пропонує оцінку стану регіону визначати за інтегральними показниками, а саме соціального, економічного та екологічного розвитку та розглядає їх компоненти [13].

Згідно із Постановою Кабінет Міністрів України «Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики» пропонуються показники щорічної оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя у межах економічної та соціальної згуртованості, економічної ефективності, інвестиційно-інноваційного розвитку та зовнішньоекономічної співпраці, фінансової самодостатності, розвитку малого та середнього підприємництва, ефективності ринку праці, розвитку

інфраструктури, відновлюваної енергетики та енергоефективності, доступності та якості послуг у сфері освіти, доступності та якості послуг у сфері охорони здоров'я, соціального захисту та безпеки, раціонального природокористування та якості довкілля [14]. Є. П. Качан вважає доцільним усі показники, за якими оцінюють рівень розвитку регіонів умовно можна поділити на економічні, соціальні й політичні [15].

Рівні регіонального розвитку визначають шляхом порівняння регіональних показників (індикаторів розвитку) із середніми по країні або з аналогічними показниками інших регіонів (деколи з показниками інших країн).

Література

1. Матросова Л. М., Пруднікова Л. О. Аналіз методик оцінки соціально-економічного розвитку регіонів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?

2. Степаненко С. Методологія оцінки та моніторинг ефективності функціонування механізму регулювання процесів економічного розвитку регіонів // Вісник Національної академії державного управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2012-3-22.pdf>.

3. Матвієнко П. Узагальнююча оцінка розвитку регіонів / П. Матвієнко // Економіка України. – 2007. – № 5. – С. 26–35.

4. Методологія комплексної оцінки рівня соціально-економічного розвитку області та її адміністративно-територіальних одиниць : монографія / Л. М. Зайцева, В. В. Антонов, С. М. Серьогін та ін.; за наук. та заг. ред. Л. М. Зайцевої. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2003. – 132 с.

5. Молодожен Ю. Б. Планування розвитку територій : навч. посіб. / Ю. Б. Молодожен. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2010. – 284 с.

6. Уманець Т. В. Методологічні аспекти управління економічним розвитком регіону / Т. В. Уманець // Регіональна економіка. – 2006. – № 1. – С. 22–35.

7. Бут Т. В. Вибір методів діагностування розвитку економіки регіону

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2014-1/doc/2/08.pdf>.

8. Блейкі Е. Дж. Планування місцевого економічного розвитку. Терія і практика. Вид. 2-е / Пер. з англ. Анжела Ка'мянець. – Львів, літопис, 2002. – 416 с.

9. Лойко В. В. Методичні аспекти регіональної діагностики рівня економічної безпеки // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – № 2, 2013. Дніпропетровський аграрно-економічний університет [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1794>.

10. Функціонально-вартісний аналіз [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/16400221/ekonomika/funktsionalno-vartisniy_analiz.

11. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь / за ред. акад. НАН України Е.М. Лібанової, акад. НААН України М.А. Хвесика. – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. – 776 с.

12. Бевз І. А., Федяй Н. О. Оцінка соціально-економічний розвитку регіонів України у докризовий і посткризовий періоди // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». 2013. – № 7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2168>.

13. Соціально-економічний розвиток регіонів України: проблеми науки та практики / [В. С. Пономаренко, В. А. Зінченко, М. О. Кизим, О.А. Гейман та ін.]. – Х. : «ІНЖЕК», 2007.

14. Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики. Постанова КМУ від 21 жовтня 2015 р. № 856 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-%D0%BF/page>.

15. Регіональна економіка. Підручник. // за ред. Є. П. Качана [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1218042138546/rps/metodi_analizu_sotsialno-ekonomichnogo_rozvitku_regioniv_regionalna_diaagnostika.